

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

MAJ 4 • 2015

Massakern vid muren – och Korsbetningsmynten 1361
Kruzet med småsedlar i de breda folklagren
Lite kuriosa kring vridna mynt
Planerad blindmyntsexport till Danmark 1952
Antikvarisk medalj till Gabriel Hildebrand

Pris 30 kr

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens och Kungl. Myntkabinetts hemsidor:
www.numismatik.se – www.myntkabinetts.se

Den tryckta tidskriften kommer ut första veckan i februari – maj, september – december.
På hemsidorna kan man sedan ta del av SNT i lågupplöst pdf-format.

1/12 sida
47 x 50
mm
250 kr

1/8 sida
72 x 50
mm
350 kr

1/6 sida
47 x 105
mm
400 kr

1/4 sida
72 x 105
mm
600 kr

1/2 sida
151 x 105
mm
1 200 kr

Helsida
151 x 214 mm
2 000 kr
2:a och 3:e
omslagssidan
2 500 kr
4:e omslagssidan
5 000 kr

SNT behåller sina låga annonspriser även 2015

Annonsen på årsbasis får dessutom 20 % rabatt!

Behöver du professionell formgivare till din annons?

Kontakta: annons@numismatik.se

Annonsstopp senast den 1:a i månaden före utgivning

Radannonser: enskilda SNF-medlemmar erbjuds **gratis annons** med högst tre rader
att köpa, sälja eller byta samlarobjekt

Annonsen som inte är förenliga med SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs

Innehåll SNT 4 • 2015

ARTIKLAR OCH NOTISER

	SID.
<i>Massakern vid muren</i> – och Korsbetningsmynten 1361	76–79
Planerad blindmyntsexport till Danmark 1952	80–81
R. N. Dahlbergs kuriosasamling i Amerikat	82–83
Kruxet med småsedlar i de breda folklagren samt varför 1-kronesedeln avskaffades	84
De första nya sedlarna kommer ut i oktober	85
Plåtmyntskväll på Banérgatan 17	86–87
Lite kuriosa kring vridna mynt	87
Svenska mynt på auktioner i New York	88

FASTA RUBRIKER

PRESSKLIPP 1885. Vål hårt straff för falskmyntning?	83
LOKALA NUMISMATISKA FÖRENINGAR & MYNTKLUBBAR I SNF	83
PRESSKLIPP 1880. Hellre döden dö	88
NYTT OM BÖCKER. Nordisk Numismatisk Årsskrift. Ny serie, 1	90
PERSONALIA. Sten Olof Andersson. 1957–2015	91
PERSONALIA. Antikvarisk medalj till Gabriel Hildebrand	91
Litteratur till försäljning hos Svenska Numismatiska Föreningen	92
AUKTIONER & MÄSSOR	94

OMSLAG

Några av de 1300-talsmynt som framkom vid 1920-talets utgrävningar av massgravarna på den så kallade Korsbetningen efter slaget om Gotland den 27 juli 1361. En av de dödade männen i den större graven hade burit med sig en läderpung med inte mindre än 385 penningar. Bland de övriga skeletten i graven fann man betydligt färre mynt. Läs mer om mynten och Historiska museets utställning *Massakern vid muren* på sidorna 76–79.

FOTO MYNTEN: GABRIEL HILDEBRAND. MONTAGE: MGL.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

KANSLI OCH REDAKTION

Banérgatan 17 n b
115 22 Stockholm
Tel. 08 - 667 55 98
Måndagar
kl. 10 - 12 och 13 - 16
Fax 08 - 667 07 71
info@numismatik.se

Plusgiro 150007 - 3
Bankgiro 219 - 0502
Svenska Handelsbanken

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

Monica Golabiewski Lannby
monica@numismatik.se

PRENUMERATION

200 kr / år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt
Kom ihåg att
meddela adressändring!

SNT trycks med bidrag från
*Gunnar Ekströms stiftelse för
numismatisk forskning* samt
*Sven Svenssons stiftelse för
numismatik*.

Redaktionen ansvar inte för ej beställt
material. Texter och bilder i SNT lagras
elektroniskt och publiceras som pdf på
föreningens hemsida. Den som sänder
material till SNT medger detta.

Register över alla artiklar och
notiser i SNT 1977 - 2014 finns i
sökbart pdf-format på hemsidan.

TRYCK

Pipeline Nordic AB
ISSN 0283-071X

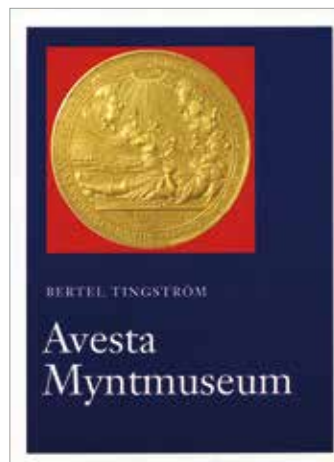
VÅREN 2015

Föreningens aktiviteter

Våra medlemmar är varmt välkomna
till SNF:s föreningskvällar. De är med få
undantag förlagda till sista onsdagen i
månaden, vår och höst.

I samband med SNF:s årsmöte den 9-10
maj planeras ett besök på *Avesta
Myntmuseum* som har en fantastisk
mynt- och sedelsamling. År 1636
inleddes byggandet av ett kopparverk
intill Avestaforsen för att ersätta
det äldre i Säter. Verket var ett av
Europas största. År 1642 övertogs det av
myntmästaren Marcus Kock och 1644 lät
han flytta myntverket i Säter till Avesta
för prägling av kopparmynt. Nästan alla
svenska kopparmynt mellan 1644 och 1832
är tillverkade vid Avesta myntverk.

Vår allra främsta plåtmyntskännare, Bertel
Tingström, var den som planerade och
utformade museet. Han är författare till boken *Avesta Myntmuseum*, tryckt 1995
och utgiven av Svenska Numismatiska Föreningen som Numismatiska Meddelanden
XXXIX. Pris 200 kr för medlemmar, för andra 250 kr + porto.

MAJ

- 9-10 **SNF:s årsmöte i Falun med besök i Avesta Myntmuseum**
Ett utförligt program meddelades på sid. 19 i februari numret men finns
också på hemsidan: www.numismatik.se
- 27 **Föreningskväll**
Plats Banérgatan 17
- 18.00 **KÖP, BYT OCH SÄLJ.** Tag med numismatiska objekt som ska lämna din
samling. Föreningen bjuder på enklare förtäring.

HÖSTENS HÄNDELSE

Höstens program kommer bland annat att omfatta ett föredrag med aktuellt
numismatiskt ämne samt naturligtvis avslutas med föreningens traditionella julfest
och en liten auktion med enklare material ur Sven Svenssons samling.
Vi återkommer i septemernumret.

En trevlig sommar tillönskas våra läsare!

Svenska Numismatiska Föreningen

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Adress: Banérgatan 17 n b, Stockholm. T-bana Karlaplan; buss 4, 44, 76
Kansliet är öppet: måndagar kl. 10 - 12 & 13 - 16
Kansliet är stängt: midsommar - 1 september; jul- och nyårshelgerna
Hemsida: www.numismatik.se
SNT finns på Facebook

Massakern vid muren – och Korsbetningsmynten 1361

Av Monica Golabiewski Lannby

1. ”Sällan eller aldrig har eftervärlden fått ett så makabert illustrationsmaterial till en historisk händelse.

Intressanta vapen, förrostade men nu konserverade med utomordentlig omsorg och kunnighet, sönderhuggna lemmar, huvudbonader, som äro genomborrade av armborstpilar, grinande kranier, ännu omslutna av brynjuhuvor – allt detta i förening med hela den ohyggliga anblicken av skelettmassor, som äro sammanflätade huller om buller, ger en av de intensivaste bilder som historien över huvud taget känner av en medeltida kampscen.” (ur Ingvar Andersson, Sveriges historia, 1941, s. 81).

FOTO: KATARINA NIMMERVOLL. MONTER I HISTORISKA MUSEETS UTSTÄLLNING.

Massakern vid muren – slaget om Gotland 1361 är namnet på Historiska museets utställning som öppnade i mars förra året. Här berättas historien om hur troligen fler än 1 800 gotländska bönder dog i brutala strider mot danska soldater den 27 juli 1361. *Fig. 1.*

Gotland hade invaderats av kung Valdemar Atterdag och hans danska soldater, landstigningen ägde rum den 22 juli detta år. Gotländska bönder ville förstås försvara sig och sin

ö och grep till de vapen som fanns till buds. Den gotländska allmogens samlade uppbåd mötte Valdemars stridsvana skaror och slutstriden stod vid Visby ringmur. Slaget kostade alltför många människor livet och de flesta var gotlänningar. Stora massgravar blev deras sista viloplats.

Platsen kom senare att kallas Korsbetningen efter det minneskors som redan kort tid (cirka 1380) efter händelsen restes på Solberga klostrets kyrkogård med inskriptionen: ANNO

DOMINI MCCCLXI FERIA III POST JACOBI ANTE PORTAS VISBY IN MANIBUS DANORUM CECIDERUNT GUTENSES, HIC SEPULTI, ORATE PRO EIS (= ung. I Herrens år 1361 den 27 juli föll utanför Visbys portar de här begravda gutarna i danskarnas händer. Bed för dem). År 1928 gjorde Historiska museet en tillfällig utställning om Korsbetningsfynden till vilken Bengt Thordeman skrev en liten tryckt katalog men där mynten inte alls nämns, en grundlig publikation kom senare.

I den väl genomarbetade nya utställningen från 2014 berättas bland mycket annat om fem levnadsöden, tre gotlänningar och två danska soldater. Genom att analysera skeletten och deras skador kan museets benexperter berätta om hemska strider och vapen, men också om individernas längd, ålder, sjukdomar och annat.

Åtminstone en av de fallna krigarna bar på sig en mängd mynt när han stupade. Även andra hade sina mynt med sig i döden. Åtskilliga dödade fick säkert sina kläder genomsökta efter värdesaker och pengar innan de lades i massgravarna. Andra hanns inte med alls utan vräktes snabbt ner.

Vad jag erinrar mig har inget annat myntfynds nedläggningstid relaterats till ett specifikt datum, som här till slaget den 27 juli 1361 i Visby. I detta unika fall kan vi därför med säkerhet datera de i de flesta fall anonyma (stumma, som de också benämns) myntens tillkomst till före denna dag. Medan andra funna skatter kan bestå av mynt hopsamlade under en längre tid rör det sig i Korsbetningsfallet om för "nedläggningdagen" gångbara mynt, sådana som man bar på sig. Vid 1929–1930 års arkeologiska undersökningar påträffades ett antal större och mindre myntfynd bland kvarlevorna. Vart och ett har detaljerat beskrivits och publicerats av Bengt Thordeman (1932).

Materialet är helt enastående. I utställningen på Historiska museet presenteras och visas valda delar av de medeltida rustningarna, såsom harnesk och ringbrynjor. Se fig. 1. Inte ens nedskrivna berättelser kan som arkeologiskt funna originalföremål från enskilda slag säga något om hur

2. Läderpungen med de 385 mynten.
FOTO: N. AZELIUS. UR THORDEMAN 1932.

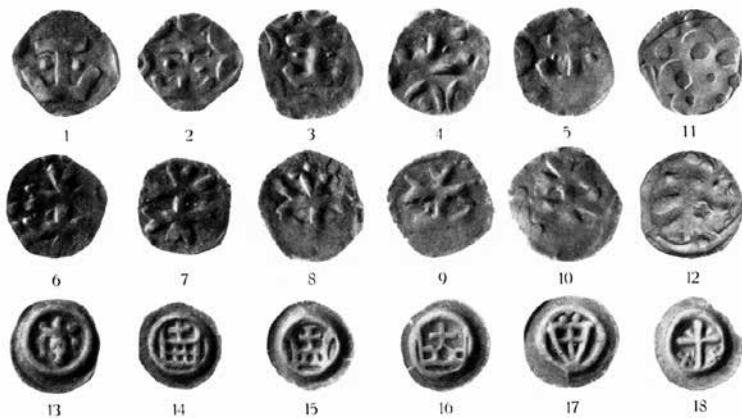
3:1-42. Exempel på mynt i en läderpung funnen i den större Korsbetningsgraven, fynd I (inv.nr 19325). Plansch ur Thordeman 1932 (fig. 28).

medeltidens krigare var rustade. Och om till exempel en av individerna finns genom undersökning av hans bevarade skelett följande information: "Gotlänning, 30–35 år. Lårbenet skadat, omöjligt att säga hur lång han var. Relativt kraftigt byggd. Ett ytligt hugg mot bakhuvudet av svärd eller yxa. Spår efter en spikklubba."

Majoriteten fallna krigare förefaller ha varit män från den gotländska allmogen, men här fanns även en och annan dansk krigare begravd.

Börsen i graven

En av de dödade männen i den större graven hade burit med sig en läderpung (fig. 2) full med mynt, inte mindre än 385 penningar, däribland danska så kallade borgarkrigsmynt. Hos andra (snarare bland skeletten) fann man betydligt färre mynt. Av orsak som vi inte känner till skedde förmodligen gravläggningen under stor brådska och man gav sig inte tid att plundra vare sig detta lik eller andra från samma massgrav, hur frestande

4:1-18. Borgarkrigsmynt präglade för Magnus Eriksson i Lund (1332-1360) samt Tyska ordens brakteater. Som nr 13 i planschen ses den enda penningen med ett krönt huvud som återfanns i läderpungen, nr 245 i Thordemans förteckning. Plansch ur Thordeman 1932 (fig. 29).

det än kan ha varit. Mynten i läderpungen tillvaratogs vid undersökningen 1929 och fick inventarienummer SHM-KMK 19325.

År 1932 publicerades undersökningen och alla funna mynt i Korsbetningens massgravar i Fornvännen av dåvarande amanuensen vid Statens historiska museum, Bengt Thordeman (1893–1990). Han blev året därpå förste antikvarie och föreståndare för Kungl. Myntkabinettet vilket han var fram till 1946. Thordeman var också medlem i Svenska Numismatiska Föreningen och dess ordförande 1935–1947. Under åtta år, 1952–1960, var han riksantikvarie.

Mynten

Före Thordeman hade Hans Hildebrand (1842–1913, även han riksantikvarie men 1879–1907) utarbetat en kronologi för de svenska medeltidsmynten. Det var Hildebrands publikation av *Sveriges medeltidsmynt* som Thordeman använde som referensverk för de svenska mynten. I Korsbetningsfynden från juli månad 1361 fann Thordeman en särdeles möjlighet till uppdatering av samtidigt cirkulerande mynt vid just denna tid.

Det största myntfyndet som Thordeman (1932) beskriver är det som återfanns i ovan nämnda läderpung. En stor andel (32% av innehållet) är danska borgarkrigsmynt, alla utom

ett av samma variant och präglade i Lund under Magnus Eriksson 1332–1360 (MB 656). Övriga mynt utgörs av strålringsbrakteater (44%) med krona (50 ex) eller bokstäverna E (31 ex), L (51 ex) och S (35 ex) samt med obestämbart motiv (9 ex), alla präglade för kung Magnus Eriksson (LL XXVIII). År 1354 hade ett helt nytt mynt utgivits i stora upplagor. Det var strålringsbrakteater med E, L, S eller en krona. Även motsvarande med A och W finns i svenska fynd, men inte i Korsbetningsfyndet från 1361.

Slåtringsbrakteater med två motställda kronor och olika motiv däremellan (LL XXIX) var något färre (74 ex, 19%) i läderpungen. Liksom på strålringsbrakteaterna varierar motivens utseende, vilket visar på en hög produktion och med ett flertal olika stamper. Ännu lägre silverhalt än hos strålringsbrakteaterna talar för att de kan vara något yngre under samma myntherre, cirka 1360 till 1365, och möjligen utgivna i samband med myntunionen mellan Sverige och Norge. Fig. 3–4. Här fanns också några mynt präglade för Tyska orden under 1300-talets första hälft (6 ex).

Ett ur dateringssynvinkel angeläget mynt är penningen med krönt huvud (Malmer 1980, KrH ÄI, daterad till cirka 1300–1325), som återfanns i endast exemplar. Fig. 4:13 samt 5:5. Om dess datering finns olika bedöm-

ningar. Att mynten existerade år 1361 är ju oomtvistligt. Men det faktum att ägaren hade ett enda exemplar av de sammanlagt 385 mynten, säger det oss att denna variant av penning med krönt huvud är gammal och snart ute ur cirkulation eller är alldeles nyutgiven? Ännu har inte sista ordet sagts om detta mynts datering. Kanske kan ett nyligen påträffat slutet fynd i Hagby kyrka i Småland ge nya perspektiv.

De mynttyper som *inte* fanns med i den troligen danska krigarbörsern är sådana som hittades på annan plats i samma grav, nämligen gotländska penningar med W (LL XXXIV:A) och örtugar (LL XXXV:A) samt Magnus Erikssons tvåsidiga penningar från tiden cirka 1340–1354 (LL XXVII).

Man kan verkligen fundera över inte bara myntens sammansättning i krigarens medförda pengapung på Gotland sommaren 1361 utan även över mannens ursprung. Vem var han? Och varifrån kom han? Var han verkligen dansk? Varför hade han med sig den mängden pengar, både danska och svenska?

Inför *Massakern vid muren* lät KMK Gabriel Hildebrand fotografera de mynt som skulle ställas ut. Se urval i fig. 5 och 6 här intill. Mynten är i Historiska museets utställning lagda i en hög, som ofta är brukligt i sådana sammanhang.

Fynd II i Thordemans publikation innehåller sju mynt; nio är W-brakteater, två är gotländska örtugar, resten är Magnus Erikssons tvåsidiga penningar med lejon (tre kronor. Fig. 6:1–3. Fynd III innehåller åtta mynt, alla penningar med lejon) (tre kronor. Fynd IV består av sju mynt, alla utom ett är Magnus Erikssons penningar med lejon) (tre kronor. Det sjunde är en gotländsk örtug. Fynd V är ett enstaka mynt, en gotländsk örtug.

För att kunna ta del av Thordemans utförliga artiklar om myntmaterialet i Korsbetningens gravar behöver man inte leta reda på Fornvännen från 1932. Artiklarna finns som pdf publicerade av Riksantikvarieämbetet på internet:

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1932_023_komp

5:1–7. Mynt ur Fynd I (läderpungen).
 1–3. Magnus Eriksson. Penning med krona, L och S. LL XXVIII:2–4, ca 1354–1360. 4. Penning med två motställda kronor. LL XXIX:4, ca 1360–1364.
 5. Penning med krönt huvud. Malmer KrH Åla, ca 1300–1325.
 6. Tyska orden. korssköld. Paszkiewicz 2007 fig. 8, ca 1307–1318.
 7. Skåne under Sverige, 1332–1360.

6:1–3. Mynt ur Fynd II.
 1. Magnus Eriksson. Lejon(tre kronor, LL XXVII:7a, ca 1340–1354).
 2. Gotland. W-brakteat. LL XXXIV:1.
 3. Gotland. Örtug, lilja(lamm). LL XXXV:1, ca 1340/50–1380/90.

Krig och depåfynd

I slutet av augusti 1361 återvände Valdemar och hans överlevande krigare till Danmark. Ett av skeppen hade lastats med det krigsbyte de känt sig berättigade till. Men gotlänningarna önskade hämnd. Så åtminstone i folksägnerna gick den danske kungens skepp med alla de rövade skatterna i kvav mellan Stora och Lilla Karlsö. Så här återger Thordeman hur skeppet med de rövade skatterna enligt sägnen sjönk och aldrig hittades igen: "... gav kungen order om att det skepp som förde de rövade skatterna skulle ge en äresalut, som skulle höras över hela landet, alla kanonerna lossades, men fartyget sprack och sjönk!"

Det sjunkna skeppet med dess skatter har ännu inte återfunnits. Men det finns förstås också gömda men kvarlämnade skatter som så småningom blir upptäckta. En av dessa mer berömda, som förknippas med den krigssituation som rådde på Gotland år 1361, är den magnifika så kallade Duneskatten i Dalhems socken. Skatten hittades hösten 1881 och hade troligen förvarats i ett träskrin, då förmultnat efter mer än femhundra år i jorden. Med hjälp av ett mynt kunde man knyta fyndet till oroligheterna på Gotland sommaren 1361.

En hel volym av Numismatiska Meddelanden (XXXIII) tillägnades Bengt Thordeman på hans 90-årsdag 1983. I denna publicerades bland annat hans egen *Loheskatten – en studie i numismatisk metodik*, ursprungligen hans inträdesföredrag i Vitterhetsakademien 1948. I studien skriver Thordeman: "... i fredstid skulle skatterna normalt ha återfunnits av deras ägare, medan våld och död som följer av krig förklarar varför en del av skatterna lämnats kvar på sina gömställen och hittas av tillfälligheter långt senare." Han jämför med det ödesdigra året 1361 på Gotland: "Det skulle vara orimligt att t.ex. utifrån de många och riktiga skatterna som var nedgrävda vid tidpunkten för den danska invasionen av Gotland år 1361 vilja påvisa att fattigdom och lidande härskade på Gotland under 1300-talet. Tvärt emot vet vi att förhållandet var det motsat-

ta. Det är å andra sidan sant att denna anhopning av fynd som daterar sig till 1361 var en följd av krig och plundring av värsta slag och inledde en period av fattigdom och nöd."

I Nordisk Kultur XXIX, 1936, kapitlet *Sveriges medeltidsmynt*, delade Thordeman med då kända depåfynd som grund in det äldre myntmaterialet före 1363 i grupper benämnda (Th) I–XXIII följda av örtugsperioden och Gotlands-myntningen. Hans indelning utgjorde den dåtida numismatiska forskningens referensverk för medeltidsmynt efter Hildebrands (Hd) *Mynt från Sveriges medeltid* och gällde ända fram till 1970, då den efterföljdes av Lagerqvists (LL), se nedan. Sedan några år förbereds ytterligare ett referensverk inom *Den Svenska Mynthistorien* för våra medeltida mynt baserat på tidigare referensverk och senare fynd och forskning.

Litteratur

- Golabiewski Lannby, M. & Rispling, G.: Duneskattens mynt, myntsmucken och besvärjelser. SNT 2006:3 s. 60–64.
 Hildebrand, H.: Mynt från Sveriges medeltid. *Sveriges Medeltid*. 1879–1903.
 LL = Lagerqvist, L. O.: *Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt*. 1970.
 Lagerqvist, L. O.: Bengt Thordeman 22.9.1893–24.3.1990. SNT 1990 4/5 s. 108–110.
 Lindgren, T.: & Lagerqvist, L. O.: Bengt Thordeman 85 år. *Myntkontakt* 1978:7 s. 182–183.
 Malmer, B.: *Den senmedeltida penningen i Sverige*, fynd 153. 1980.
 MB = Mansfeld-Büllner, H. V.: *Afbildninger af samtlige hidtil kjendte danske mønter fra tidsrummet 1241–1377*. 1887.
 Paszkiewicz, B.: A chronology of the Teutonic Prussian bracteates. *Magister Monetae. Studies in Honour of Jørgen Steen Jensen*, s. 171–186. 2007.
 Thordeman, B.: *Korsbetningsfynden från Valdemarslaget den 27 juli 1361*. Statens Historiska Museum, katalog n:o 1. 1928.
 — Myntfynden i Korsbetningens massgravar. *Formvännern* 1932, I s. 23–39, II s. 65–87. Finns som pdf, se i texten.
 — Sveriges medeltidsmynt. *Nordisk Kultur XXIX*, 1936, s. 1–92 (fynd nr 83–86).
 — *Dolda skatters hemligheter*. 1941.
 — Den 27 juli 1361. *Boken om Gotland*, 1945, s. 254–262.
 — Loheskatten. En studie i numismatisk metodik. *Numismatiska Meddelanden XXXIII*, s. 7–28. 1983.

PLANERAD BLINDMYNTSEXPORT TILL DANMARK 1952

DANMARK LIKSOM SVERIGE såg under första världskriget behovet av att byta ut myntmetallen i skiljemyntens lägsta valörer. Man ersatte det dittills allena rådande bronset mot järn. I Danmark skedde detta ett år senare än i Sverige, 1918. Företeelsen blev kortvarig, eftersom man redan året därpå återinförde brons som myntmetall för 5-, 2- och 1-ören i båda länderna.

I samband med andra världskriget återgick Sverige till järnmynten – men inte Danmark som i stället valde att använda zink som myntmetall för dessa lågvalörer. Det kom att handla om åren 1941–1947.

Nyligen lyckades jag förvärva en liten samling brevkopior, koncept, uträkningar, skisser med mera som ursprungligen har tillhört en tjänsteman på Kungl. Mynt- och justeringsverket i Stockholm. Dokumenten hör tidsmässigt hemma under perioden från 1940-talets andra hälft till början av 1960-talet.

En av mapparna innehåller ett handskrivet brevkoncept adresserat till Domnarvets Jernverk. Innehållet torde ha intresse för såväl svensk som dansk numismatik, eftersom det berör en planerad men icke genomförd svensk blindmyntsexport till Danmark. Förmodligen är det dåvarande myntdirektören Torsten Swensson som skriver och beklagar att Kungl. Mynt- och justeringsverket tvingas annullera en order av järnplåt. Brevet i sin helhet lyder sålunda:

I skrivelse den 28 april 1952 beställer Kungl. Mynt- och justeringsverket 23 ton plåt, 1,38 mm tjocklek, och 16 ton plåt, 1,18 mm tjocklek, vilken beställning av Eder bekräftades den 20 maj 1952 (Order nr. 26 384). I frågavarande material var avsett att finvalsas, klippas till myntplattor, letteras och ybehandlas för leverans till det danska myntverket. Från Den Kgl. Mønt,

Köpenhamn, har emellertid denna dag ingått meddelande, att förslaget om järnmynt icke gått igenom i den danska riksdagen och hemställan om att Mynt- och justeringsverket måtte avbeställa den givna ordern. Danska riksdagen kommer emellertid att i oktober – november upptaga frågan till ny behandling. I anledning av ovanstående får Mynt- och justeringsverket avbeställa ovannämnd order, om detta av Eder kan godkännas.

Stockholm den 30 maj 1952.

Av brevet framgår att danska regeringen umgicks med planer på att införa skiljemynt av järn! Uppenbarligen var tanken att både 1- och 2-öret skulle emitteras i denna oädla metall. Men av dessa tankar blev alltså intet – vare sig då eller senare.

Bland de bevarade handlingarna återfinns också kostnadsberäkningen för tillverkningen. Det framgår att man hade fått förfrågan på femton ton 2-ören och tio ton 1-ören. Eftersom man kalkylerade med "ca 65 % utbyte" blev därför "erforderlig kvantitet järnband" för 2-örena; $15 \text{ ton} / 65\% = 23 \text{ ton}$ respektive för 1-örena $10 \text{ ton} / 65\% = 15,5 \text{ ton}$. Jämför vikterna med de som beställdes i det citerade brevet ovan!

Nästa post i kalkylen har rubriken *Tillverkningstider*. Här får vi klart för oss att processen består av fem arbetsmoment, nämligen; justervalsning, utklippning, lettring, glödgning och färgning.

Ett par arbetsmoment kanske kräver ett förtydligande. Lettring bör ha inneburit att man stukade upp myntplattornas kant för att mynten vid präglingen skulle bli fullt utpräglade ända ut till randen. Lettringen skedde på så sätt att de enskilda myntplattorna fick passera mellan två lettringsvalsar. Det sista arbetsmomentet, färgningen, tyder på att man

1a och b. Svenska skiljemynt av blåanlöp järn från efterkrigstidens 1940-tal.

gav myntplattorna en speciell kulör på kemisk väg. Jämför till exempel med våra svenska blåanlöpta järnmynt från 1940-talet. Det är förstas omöjligt att veta vilken ytbehandling eller färgning som de danska myntplattorna skulle underkastas. Men mycket talar för att de skulle få samma karaktäristiska blåsvarta utseende som de som Kungl. Mynt- och justeringsverket präglat och levererat till Sveriges Riksbank, se *bild 1*. Till yttermera visso hade man året innan, 1951, tagit fram en provmyntstyp om 2 öres valör i samma blåanlöpta järn som 1940-talets, jämför *bild 2* på nästa sida.

Kalkylen under rubriken *Tillverkningstider* berättar att tre arbetare antogs vara sysselsatta med justervalsning av järnband till 1-öresplattor. Dessa tre klarade att valsa 210 kg per timme. Att genomföra detta arbetsmoment på danskarnas 16 ton tog alltså $16000 / 210 = 76$ timmar

Kungl. Mynt- och justeringsverkets inköp av järnband från Domnarvets Jernverk.

Datum/år	Referens	Kvantitet (ton)			Summa (ton)
		1,58 mm (5-ören)	1,38 mm (2-ören)	1,18 mm (1-ören)	
11/1 1950	Utg. T 2	25	15	10	50
17/8 1949	Utg. T 66	25	10	15	50
27/1 1949	Utg. T 5	30	40	30	100
17/9 1948	Utg. T 78	20	18	12	50
30/4 1948	Utg. T 48	30	40	30	100
27/1 1948	Utg. T 10	20	18	12	50

motsvarande 228 mantimmar. Föga förvånande den kortaste tiden räknat i mantimmar och därmed också den billigaste i kronor och ören av de fem arbetsmomenten. Det arbetsmoment som tog längst tid var utklippningen eller utstansningen av myntplattor ur järnbanden. Två arbetare klarade att klippa ut 124 kg myntplattor per timme. Omräknat tog det alltså 260 mantimmar att producera 10 ton 1-öres myntplattor ur 16 ton järnband. Det mest tidskrävande arbetsmomentet som sådant var dock lettringen. Två man antogs klara 80 kg per timme. Men eftersom man endast behövde hantera 10 ton i stället för den ursprungliga vikten om 16 ton (65% utbyte) kalkylerade man med att lägga ned 250 mantimmar, med andra ord 10 timmar mindre än för utklippningen. Om vi jämför motsvarande siffror för 2-öresplattorna finner vi att man räknade med att kunna justervalda 230 kg per timme (jämfört med 210 kg för 1-örena). Motsvarande siffror för utklippningen och lettringen är 172 kg per timme (124 kg) respektive 150 kg per timme (80 kg). Precis som vi kunde förvänta oss är alltså tillverkningsstiden kortare och kostnaden lägre per viktenhet ju större mynt som tillverkas.

Av innehållet i mappen kan man också utläsa att Kungl. Mynt- och justeringsverket köpte järnband av Domnarvet för sin produktion av järnskilljemynt till Sveriges Riksbank under åren 1948–1950. Man köpte band av tre tjocklekar avsedda för respektive 5 öre (1,58 mm), 2 öre (1,38 mm) och 1 öre (1,18 mm). Bredderna var 59, 66 respektive 67 mm. Ban-

2a och b. År 1951, inför Gustav VI Adolfs första myntemissioner, präglades bl.a. detta provmynt om 2 öre i blåanlöp järn (SM 195). Jämför metall och ytbehandling med Gustav V:s järnmynt från 1940-talet på bild 1a och b.

den var av varierande längder mellan 1 500 och 1 800 mm. Under dessa tre år gjordes inköp enligt ovanstående tabell.

Mot bakgrund av att Sverige är internationellt känt för sin järnmalm och järnförädling kan det tyckas märkligt att Kungl. Mynt- och justeringsverket åren 1946 och 1947 i stället tycks ha köpt myntplattor från Danmark! Det rör sig om myntplattor av såväl nickel som järn! Jag behöver väl knappast påpeka att under just dessa år präglades nickelmynt för den svenska marknaden i valörerna 50, 25 och 10 öre. Det framgår av en sammanställning att verifikation 10b, daterad den 17 juli, avser inköp av myntplattor av nickel och järn för 18 430 respektive 1 686:11 kronor. Ett antagande att järnet vid denna tid kostade ungefär 50 kronor per 100 kg innebär att det inte var mer än $(1\,696 \text{ kr}/50) \times 100 = 3,4$ ton som vid detta tillfälle köptes från Danmark.

Vi kan också konstatera att Kungl. Mynt- och justeringsverket gjorde sina materialinköp där det var ekonomiskt fördelaktigt – trots den tidens

tullavgifter vid såväl ut- som införsel. Dessa avgifter räknades naturligtvis nogsamman med i kalkylerna. Tyvärr är uppgifterna i mappen i övrigt mycket fragmentariska. I den handskrivna sammanställningen ”skrivelser ang. myntjärn” som omfattar förteckningar över både inkommande och utgående korrespondens framgår dock att den dominerande leverantören var Domnarvets Jernverk. I vart fall under de år som sammanställningen avser, 1948–1952. År 1951 företog man sannolikt en upphandling av järnleveranser. Skrivelser avgick och inkom nämligen till bland andra följande järnverk; Fagersta, Uddeholm, Avesta och Norrbottens järnverk. Men upphandlingen tycks inte ha förändrat affärsrelationerna mellan Kungl. Mynt- och justeringsverket och Domnarvets Jernverk.

Mycket tidigare – redan under 1700-talets senare hälft – genomfördes troligen blindmyntsexport till Danmark. På den tiden var det myntverket vid Avesta bruk som till en rad av Europas länder exporterade såväl blindmynt och i vissa fall också färdigpräglade mynt. I Danmark kom blindmynten sannolikt till användning vid präglingen av exempelvis 1 skilling danske 1771. Denna mynttyp präglades som bekant under en lång följd av år till och med 1785. Det bör också påpekas att koppar från svenska plåtmynt användes till dessa vanliga och variantrika slantar.

Men det är som det brukar heta – en helt annan historia.

FOTO: FÖRFATTAREN.

Jan-Olof Björk

R. N. Dahlbergs kuriosa-samling i Amerikat

MIN NUMISMATISKA samlarambition inkluderar att finna såväl viktiga som obskyra äldre auktionskataloger och försäljningslistor – gärna med avbildade betydelsefullare svenska objekt som går att proveniensbestämma. Sådana klockrena sammanträffanden bidrar till att länka ihop lösryckta ägaruppgifter och expandera föremålets historiska identitet och vandring i samlarkretsar.

När detta händer känner jag mig som en pionjär eller upptäcktsresande forskare, som hittat och artbestämt något nytt i den numismatiska utvecklingskedjan. Ibland råkar jag på ett och annat tryck, som kanske inte i sig tillför några viktigare upplysningar knutna till enskilda föremål, men som har sin charm och kanske kan bli en första pusselbit i ett nytt sökande av ägarsamband eller ger andra trevliga upplysningar.

Till den senare kategorin hör denna artikels anledning; en liten tryckt oillustrerad häftad katalog i blått omslag med formatet 15 x 9,5 cm omfattande ett förord och en katalogdel om 24 sidor. Dess stolta titel lyder:

CATALOG OF THE PRIVATE COLLECTION OF R. N. DAHLBERG KEOSAUQUA, IOWA, BEING A GENERAL AND MISCELLANEOUS COLLECTION IN GEOLOGY ARCHAEOLOGY NUMISMATICS ETC. COLLECTED DURING A PERIOD OF MORE THAN 30 YEARS BY R. N. DAHLBERG KEOSAUQUA VAN BUREN CO., IOWA.

Det var inte utan förhoppningar som jag läste objektsbeskrivningen för lot 289 i George Frederick Kolbes, Californien, USA, skriftliga anbudsauktion nr 72, som skulle avslutas 21 mars 1998. Kolbes objektbeskrivning citerar också Dahlberg-katalogens förordssidas baksidestext:

There are over 6,000 specimens in this collection, the retail value of which amount to about \$3,571.00, and under no condition will any article be sold separately. R. N. DAHLBERG.

Denna text, men utan signaturen R. N. DAHLBERG, återfinns också som efterord på sidan 24. Som Kolbe påpekar finns en inklistrad papperslapp, vars syfte är att skymma nyss citerade text. En likadan lappkonstruktion återfinns i efterordet.

Kolbe för ett resonemang om att detta katalogexemplar kanske spreds en tid efter tryckningen, medan Dahlberg från början säkert närt en förhoppning att kunna placera samlingen hos en köpare och därför inledningsvis meddelade en avvisande attityd till att bryta upp samlingen för styckförsäljning. Fascinerad av den möjliga svensk-amerikanska associationen och vilka i första hand numismatiska spännande svenska samlarföremål, som kunde dölja sig mellan katalogpärmarna, lämnade jag ett ganska furstligt anbud för att med stor säkerhet vinna. Anbudet gick min väg, uppnådda priset förträngde jag snabbt.

Dahlberg-katalogen är utan tryckår, men den bär all prägel av ett lokalt tryck, till och med ett ganska amatörmässigt sådant med särskild tanke på blandningen av typsnitt, stil och storlek. Det valda fickformatet framstår ju som praktiskt om man betänker samlingens omfattning, karaktär och fysiska betingelser av dess förvaring. Kolbe bedömer att katalogen utkom alldeles i början av 1900-talet. Jag anser det lika rimligt att den kan ha utkommit 10–20 år dessförinnan, baserat på jämförelser med motsvarande färgval på omslag, pappersval, innehållets struktur och stil hos andra renodlade amerikanska myntkataloger utgivna under sista kvartilen av 1800-talet och som jag besitter eller haft möjligheter att jämföra med.

Detta ger perspektiv på förordet som förtjänar att återges i sin helhet:

ANNOUNCEMENT. In offering this collection for sale I do so reluctantly as its collection and study has been a

source of pleasure as well as interest to me; but finding myself well down the western slope of Life's journey and lacking the means for room and a proper display, I have concluded to sell this collection. And in making this offer I can guarantee every article to be genuine. I have made Indian and Mound Builders relics a special study in connection with geology and kindred subjects, and I am sure the purchaser will find this a very valuable collection containing things found nowhere else in the United States. Address: R. N. Dahlberg Keosauqua, Iowa.

Raffinerat enkelt och vackert summerar Dahlberg en samlares drivkrafter, livscykel och överväganden som andas tillfredsställelse, stolthet men också en smula frustration inför livets realiteter.

Om Dahlberg har jag för närvarande ingen mer information. Efternamnet klingar ju onekligen svenskt och ortsnamnet är väldigt utvandrartypiskt Vilhelm Mobergs romanhistoria. Här doftar det skog och prärier, berg och dalar, indianer och djurrike samt stora vidder så det förslår! Det förefaller sannolikt att vi här möter samlarmödan av en utvandrad svenskamerikan, som varit hyggligt framgångsrik och haft intresse, råd, tid samt prioriterat att bygga upp en ganska omfattande allsidig samling. På ålderns höst verkar heller ingen familj eller släktingar finnas som kan eller vill ta över, varför Dahlberg väljer att under ordnade former avveckla sitt livsverk.

Hur Dahlberg lyckades med försäljningen i egen regi vet jag inte, men att botanisera i beskrivningen är onekligen fascinerande. Mer än halva katalogen uppräknar föremål i olika stenmaterial såsom yxor, pilar, knivar, slangbellor, stenkulor, borrar, indian- och kulturföremål – ofta i flinta – pärlor och etiska smycken, ibland i grupper med fyndorts- och förvärvstidpunkter angivna, antal uppgifter, samt viktangivelser. En hel del av detta skulle vi i dag anse vara så kallade premonetära betalningsmedel av intresse för folklivsforskningen, förståelse för tidigare samhällen och handel. Därefter kommer avdelning-

ar med porslin, keramik och skärvor av äldre ursprung följda av svärd, tomahawker, vapen, indianpipor samt prydnadsföremål från utländska orter.

Först på sidan 15 dyker rubriken *Coins (Copper)* upp. Och minsann, avsnittet inleds med fyra svenska plåtmynt, 4, 2, 1 och ½ *dollar* (sic!), inga årtal angivna. Därefter uppräknas i poster ungefär 200 kopparmynt, varav antyds några svenska. Ett avsnitt förtecknar silvermynt från hela världen, ibland specificerade till valör och årtal men ej kvalitet. Några svenska objekt går inte att identifiera här.

Det som förefaller mest spännande är en "*Washington Peace Medal, 2,5 in. Diameter, 1789, from Tama Chief, Tama, Iowa.*" För några år sedan utkom en vacker bok om just sådana fredsmedaljer, som vita fredsmäklare delade ut till indianhövdingar under förhandling. De är i dag eftertraktade och går tämligen ofta att knyta till historiskt belagda förhandlingar och tidpunkter. Kanske räcker denna katalogs uppgifter för att knyta ihop en händelse med en provenienskedja för detta föremål?

Myntavsnittet avrundas med några poster guldmynt, varav några är fraktioner av småvalörer som florerade i Kalifornien under guldruschens dagar på 1850- och 1860-talen.

Dahlbergs katalog avslutas med sex sidor föremål av fossil karaktär; geologiska stenprover, mineraler samt en kuriosaaavdelning. Där återfinns en mycket gammal kista med lås och bärringar från Stockholm, en svensk kaffepetter i koppar, djur och fågel-ägg, ben och hudar, samt utgångna amerikanska lokalsedlar till det icke föraktliga nominella värdet 4,871.05 dollars. Med tanke på uppsvinget i samlarintresset för dessa lokalsedlar kanske det i dagens värde låg en förmögenhet dold i denna sedelpost. Det lär vi aldrig få klarhet i.

Icke desto mindre hade Dahlberg uppenbarligen väldigt klart för sig vad varje post försäljningsmässigt eller återanskaffningsmässigt var värd. Utgångspriset för förhandlingar om

samlingen markerade han med just den sammanräknade "återförsäljningsvärdet", 3,571.00 dollars. I dagens samlarmässiga värdenivåer kan det ändå ha rört sig om motsvarande miljonvärden i svenska kronor räknat.

Som ett numismatiskt minnesmärke är Dahlbergs lilla katalog det enda exemplar jag sett och hört talas om. Någon parallell jämförbar katalog från utvandrarnas epok känner jag inte till. Kolbe – som ju är världens främste auktionist av numismatisk litteratur – har en ganska filantropisk syn på arbetet med och katalogutrymme beträffande objektsbeskrivningar i förhållande till värde. Tack vare hans nästa passionerade utläggning om denna lilla skrift har han bidragit till att katalogen kommit fram i rätt belysning, exponerats mot världens intressenter samt funnit ett uppskattande förvar hos undertecknad.

Med dessa rader har jag spritt ytterligare kännedom om skriften och den sublimitet som kringgärdar historien. Om någon kan bidra med kompletterande information om R. N. Dahlbergs livsöde så välkomnar undertecknad kontakt eller ett publicerat bidrag i *SN*.

Per-Göran Carlsson

PRESSKLIPP 1885

Väl hårt straff för falskmyntning?

Dömd falskmyntare. Förtennaren S. A. Pettersson Stål från Östra Tollstad, hvilken förfalskat tjugofem- och tio-öringar till sammanlagt värde af 2 kr. och 50 öre samt utpräglat en af hvardera slaget, är dömd till 4 års straffarbete och 5 års vanfräjd.*

Notis i Östgöta-Kuriren 1885

*Vanfräjd = den minskning i ära med därav följande minskning i medborgerliga rättigheter och förmåner, vilken är förbunden med begäendet av skamliga eller nesliga förbrytelser. Före tillkomsten av 1864 års strafflag var det ofta svårt att säga, om ett brott medförde denna påföljd eller ej. Lagen ändrades till *Förlust av medborgerligt förtroende*.

LOKALA NUMISMATISKA FÖRENINGAR & MYNTKLUBBAR I SNF

Alingsås Numismatiska Förening
Roslagsgatan 27
441 57 Alingsås

Falu-Borlänge Myntklubb
www.fb-myntklubb.se

Göteborgs Numismatiska Förening
www.gwindor.net/gnf.htm

Halmstads Myntklubb
Öringe 111
312 91 Halmstad

Kalmar Myntklubb
www.kalmarmyntklubb.se

Katrineholm Flen Vingåker Myntklubb
www.kfvmynet.se

Myntklubben Skilling Banco
www.mksb.se

Myntsamlarklubben Goten
myntsamlarklubbengoten.com

Nola Myntklubb, Örnsköldsvik
www.infoom.se/nolamyntklubb

Norrköpings Myntklubb
www.norrkopingsmyntklubb.se

Numismatiska klubben i Uppsala
www.nku.nu

Samlarföreningen Klave
Oskarsgatan 12
331 41 Värnamo

Samlarklubben Numis
Linvägen 5
930 10 Lövånger

Sigtuna Myntklubb
www.sigtunamyntklubb.se

Stockholms Myntklubb
www.stockholmsmyntklubb.se

Strängnäs Myntklubb
myntintresse.blogspot.se

Södra Dalarnas Myntklubb
medlem.spray.se/sdmyntklubb

Vetlanda Numismatiska Förening
Ölandsgatan 7
574 37 Vetlanda

Villstadortens Myntklubb
Hedvägen 4
314 33 Hyltebruk

Wästerbergslagens Myntklubb
Flatenbergsvägen 4
777 34 Smedjebacken

Ändringar och tillägg?
Kontakta: info@numismatik.se

KRUXET MED SMÅSEDLAR I DE BREDA FOLKLAGREN SAMT VARFÖR 1-KRONESEDELN AVSKAFFADES

I *Medborgarens bok*. I., nionde upplagan, av Gustaf A. Aldén, tryckt 1899, hittar man både det ena och det andra om "medborgerlig kunskap" – även sådant som gäller mynt, sedlar och banker. I kapitel 6, *Bankverksamheten*, framhålls att "banksedlarna skola vara säkra". För att uppnå detta "finnas noggranna och viktiga lagbestämmelser för sedelutgifningen. Och vilken bank eller bankir som helst får ej utgifva sedlar. I Sverige är denna rätt förbehållen åt riksbanken och de 26 enskilda bankerna". De enskilda bankernas sedelutgivningsrätt upphörde som bekant från 1904.

I Sverige utgavs kring sekelskiftet 1900 sedlar i valörerna 5 (endast riksbankens), 10, 50, 100 samt 500 och 1000 kronor. Ju lägre valör ju längre cirkulation, ju högre valör ju snabbare tillbaka till banken. Följaktligen, ju längre tid en sedel används ju större vinst till banken, enligt Aldén. I teorin kanske, men inte så enkelt i realiteten. För nu kommer han till det stora kruxet med småsedlar. Texten fortsätter nämligen:

Att begagna sedlar å alltför små belopp medför ock olägenheter. Sådana sedlar gå oftare ur hand i hand och blifva därigenom snart utslitna samt måste ersättas med nya. Och kostnaden för tillverkningen af en 1-kronesedel kan vara lika stor som för en sedel, lydande å 100 eller 1,000 kr. Därigenom att de små sedlarna oftare handteras, blifva de snart fläckiga och kunna lättare förfalskas. Ju mindre belopp sedlarna angifva, till desto lägre samhällslager tränga de ned, och desto mindre blir därmed förmågan att skilja på en äkta och en falsk sedel. [sic!] Därför hafva ock sedlar å mindre än 5 kronors värde hos oss afskaffats. 1-kronesedlarna voro visserligen bekväma vid penningesändning i bref, men

"Ju mindre belopp sedlarna angifva, till desto lägre samhällslager tränga de ned, och desto mindre blir därmed förmågan att skilja på en äkta och en falsk sedel." Ur Aldén 1899.

Lägsta sedelvalören kring sekelskiftet 1900 var 5 kronor. För den kunde man då köpa lika mycket varor och tjänster som för 287:60 kronor i dag mätt med konsumentprisindex. 1-kronesedeln återkom 1914 på grund av skiljemynsbrist och blev genast ett omtyckt samlarobjekt.

nu kan i postanvisning sändas äfven smärre ojämna belopp.

Gustaf Aldén (1852–1927) var lärare vid folkhögskolan men blev så småningom tidningsman. Han var också populärvetenskaplig föreläsare i medborgerliga och historiska ämnen, vilket resulterade i ovannämnda bok för medborgarnas samhällsbildning. Första upplagan av *Medborgarens bok* gavs ut 1884 och trycktes sedan i nio upplagor. Boken var tydligen uppskattad:

Den överskådliga uppställningen af detta arbete beledsagas av knapphet och säkerhet i framställningen, vilken utmärkes av belysande exempel och i sin helhet vittnar om en intim bekantskap med de breda folkklassernas erfarenhetsvärld och intellektuella mottaglighet. (Utdrag ur Svenskt Biografiskt Lexikon.)

Bristfälliga sedlar

Bara ett år tidigare, 1898, hade problemet med "bristfälliga" riksbanksedlar uppmärksamats. Bristfälliga i den bemärkelsen att de var så nötta att de knappt höll ihop. För att sådana överhuvudtaget skulle komma i fråga

för inväxling utfärdades en kungörelse 1898:

Till omedelbar inlösen hos riksbanken antages icke någon sedel, som är klistrad, utan skola de söndriga eller styckade inläggas, hvar och en sedel för sig, i pappersomslag och i sådant skick till banken inlämnas för utbyte eller insättning.

Såvida sedel af ifrågavarande slag skall kunna i banken omedelbart godkännas, måste å densamma finnas i behåll: de på två olika ställen å sedeln anbragta seriebokstäfver, nummer och tryckningsår; den å sedelns midtelparti med bokstäfver tryckta valör; bägge namnunderskrifterna; den å sedeln anbragta Sveafiguren; välörsiffrorna i öfre vänstra och nedre högra hörnen. I händelse mera eller mindre af nu uppräknade delar skulle vara förstördt, blir sådan sedels inlösen föremål för särskild ytterligare pröfning.

Detta gällde alltså 1890 års sedeltyper med sittande Svea. Bestämmelserna har gissningsvis utfärdats efter att man växlat in endast delar av sedlar och på så sätt fått fler hela sedlar tillbaka än trasiga man lämnat in.

MGL

DE FÖRSTA NYA SEDLARNA KOMMER UT I OKTOBER

Den 16 februari i år presenterade riksbankschefen Stefan Ingves utformningen av de nya sedlarna och mynten. Den nuvarande sedel- och myntserien kommer att bytas ut under 2015 och 2016.

Alla mynt och sedlar, förutom tio-kronorsmyntet, får ett helt nytt utseende. En helt ny sedelvalör kommer också att ges ut, 200-kronorssedeln.

Först ut i den nya mynt- och sedelserien är 20-, 50-, 200- och 1000-kronorssedlarna, vilka kommer att introduceras redan 1 oktober i år. De nuvarande 20-, 50- och 1000-kronorssedlarna tas samtidigt ur bruk och blir ogiltiga efter den 30 juni 2016.

Porträtten på sedlarna har graverats av Gunnar Nehls. Sedlarnas design är framtagen av Crane AB:s designteam under ledning av Karin Mörck Hamilton. Designen är baserad på formgivaren Göran Österlunds konstnärliga utgångspunkt. Mer information på Riksbankens hemsida:

<http://www.riksbank.se/sv/Sedlar--mynt/Sedlar/Nya-sedlar/>

Ingemar Svenson

* Se även artiklarna i SNT 2012:7 s. 162–163 och 2014:6 s. 136–137.

Helt ny är 200-kronorssedeln: Ingmar Bergman – Gotland. 66x140 mm.

20 kronor: Astrid Lindgren – Småland. 66x120 mm.

50 kronor: Evert Taube – Bohuslän. 66x126 mm.

1 000 kronor: Dag Hammarskjöld – Lappland. 66x154 mm.

FOTO: RIKSBANKEN. SKALA 1:2.

PLÅTMYNTSKVÄLL på Banérgatan 17

SNF:S FÖRENINGSKVÄLL I FEBRUARI i år besöktes av plåtmyntsspecialisten Per-Erik Andersson från Äppelbo. Plåtmynt intresserar många och det var fullsatt på Banérgatan! Bland åhörarna fanns flera som specialiserat sig på plåtmynt men även nybörjare i ämnet. Per-Erik höll ett mycket inspirerande föredrag om "världens tyngsta mynthobby" och visade upp ett antal riktigt rara plåtar.

Plåtmyntens och andra kopparmynts starka status i Sverige berodde helt enkelt på att vårt land var mycket rikligt begåvat med kopparråvara, medan landets silverfyndigheter inte var så mycket att yvas över. De första svenska kopparskijemynten såg dagens ljus 1624, de första plåtmynten jämnt tjugo år senare. Plåtmynten var mycket tydligt värdemynt, som alltså hade sitt ekonomiska värde i metallinnehållet. Under tider av stigande kopparpriser på världsmarknaden kunde de exporteras med avans. Men som betalningsmedel hade plåtarna på grund av storleken sina praktiska begränsningar.

Under det dryga sekel som plåtmynt utmyntades i Sverige genomgick de nio olika viktperioder, eller utmyntningsgrunder. Dalern kom således från att initialt ha vägt cirka 1,8 kg att tappa mera än hälften av sin vikt för att som lägst väga cirka 0,75 kg. Av de till våra dagar beva-

rade plåtmynten är de från 1600-talet mycket mer sällsynta än de från 1700-talet. Uppskattningsvis går det omkring femton 1700-talsmynt på ett 1600-talsmynt.

Den alldeles övervägande majoriteten plåtmynt är tillverkad av koppar från Falu gruva i Dalarna och präglade i Avesta. Periodvis har plåtar framställts av koppar från andra håll, exempelvis Ljusnedal, Huså och Semlan samt – ytterligt sällsynt förekommande – Kengis i Norrbotten. Per-Erik förklarade att plåtarna har olika karaktär beroende på varifrån de härstammar.

Två grupper av plåtmynt är mycket speciella. Åren 1714–1716 lät man i Stockholm smälta ner bronskanoner och av dessa framställa plåtmynt. Till skillnad från övriga inom landet framställda plåtmynt, som är smidda, är stockholmsplåtarna gjutna. Gjutna är även de mycket sällsynta plåtmynt som framställdes i Wismar 1715, då en stad i svensk besittning.*

Som alla mynt med samlarvärde förfalskas även plåtmynten i syfte att lura samlare. De flesta förfalskningar är tarvligt framställda och gjutna. Det finns även bättre förfalskningar, eller för den delen kopior, men de flesta avslöjas genom studium av myntets rand. Plåtmynten klipptes med stora saxar, vilket har resulterat i en svår-efterhärmlig klipp- och brottyta. De gjutna plåtarna, inte minst de från Wismar, är emellertid svåra att äkthetsbedöma även för kännare av mynttypen.

Per-Erik kunde uppvisa en nyupptäckt variant av en 2-daler 1676, som i stället för ordinarie hörnstämplor bär sådana avsedda för framställning av 3- och 5-dalersplåtar. Det intressanta med denna variant är att 3- och 5-dalerns hörnstämplor är betydligt större än den normala storleken på 2-dalern. Myntet kommer att publiceras i ett kommande nummer av SNT.

Föredragshållaren Per-Erik Andersson med en engersk plåt.

Under vissa perioder tilläts privatpersoner att prägla plåtmynt. Exempelvis utvisar en stjärna i mittstämpelet i början av 1700-talet att kopparen härstammade från Garpenbergs bruk. Per-Erik kunde uppvisa en ½-daler 1712 med en sådan stjärna, ett tidigare helt okänt årtal och som således saknas i alla beskrivningar över plåtmynt.

På senare år har ett stort antal fynd av svenska plåtmynt gjorts i Baltikum och i delar av Ryssland, som under stormaktstiden var under svensk besittning. Fynden av guld- och silvermynt i området är däremot mycket sparsamma. Detta faktum anses ha sin grund i att när ryssarna i början av 1700-talet invaderade och ockuperade de baltiska provinserna och östra Finland tog de flyende invånarna endast de lättare mynten med sig – plåtarna som var för tunga grävdes i stället ner. Många fyndexemplar är ärgbelagda, en kemisk reaktion som på just plåtmynt ofta kan upplevas förlåtande eller rent av estetiskt tilltalande.

En av kvällens åhörare hade med sig ett nyinköpt plåtmynt från USA. En 2-daler sm 1674 som måste ses som en viktraritet. Dalern är troligen slagen efter den förordning som gällde fram till slutet av 1673 och väger över 3 kg. 2-dalern ska enligt 1674 års förordning väga endast 2,721 kg.

Det unika plåtmyntet ½ daler sm 1712.

Den största plåten som visades upp på plåtmyntskvällen var betydligt större än 10-dalern 1644–1645; nämligen en kopparplatta som användes före plåtmynten och som troligen också är en föregångare till dessa, med stämplarna och allt, vikt 27 kg! Denna handelsvara i koppar benämndes ofta "ungersk plåt".**

Många av plåtarna är rara, en del är sällsynta och många är vanliga, trots detta är varje plåtmynt unikt. Liksom allt annat hantverk är inte det ena objektet likt det andra, även om både årtal och valör är desamma. Plåtmynt är riktigt charmiga!! Per-Erik som höll föredraget hade som ordförande i MISAB sett till att alla de 42 plåtmynt som skulle säljas på MISAB 13 fanns att beskåda *live*, vilket utgjorde ett smörgåsbord av olika typiska utseenden på plåtmynt och som gav föredraget en ytterligare dimension.

Avesta Myntmuseum innehar den största samlingen av plåtmynt och de finns att beskåda i ett till museum omgjort sädesmagasin utmed Dalälven i Avesta.

För den som vill veta mera om plåtmynt kan vi hänvisa till "plåtmyntspessorn" – som Per-Erik uttryckte det – Bertel Tingström (1912–2004). Tingström skrev som sitt avhandlingsarbete *Sveriges Plåtmynt 1644–1776. En undersökning av plåtmyntens roll som betalningsmedel* (1984), översatt till engelska som *Plate money, the world's largest currency* (1986) samt är medförfattare till *The plate money treasure of Nicobar* (Stockholm 1999). Läs gärna också hans bok om *Avesta Myntmuseum* (Numismatiska Meddelanden XXXIX, 1995). Den finns att köpa hos SNE.

FOTO: INGEMAR SVENSON.

Dan Carlberg & Ingemar Svenson

* Lästips i SNT: Om *Wismars plåtmynt 1715 – rariteter att se upp med* skrev Torbjörn Sundquist i SNT 2005:6 på sidorna 132–138.

** *Ungersk plåt* är både en format- och en viktangivelse. Plåten är cirka 60 cm lång och 37 ½ cm bred. Vikt 34 kg. Ur Tingström 1984 s. 14.

Gustav V. 5 öre 1948. Järn. Vriden 80 grader.
FOTO: FÖRFATTAREN.

Lite kuriosa kring vridna mynt

EN TYP AV AVVIKELSE på mynt är när åt- respektive frånsida har avvikande stampställning. På ringpräglade mynt uppstår detta av två huvudorsaker.

En förklaring kan vara att en stamp har lossnat och vridit sig i sidled. Olika positioner kan då uppstå, men det vanliga är att hitta mynt med en viss stampställning. Detta fel upptäcks troligen ganska snabbt. I några fall kan varierande stampställningar finnas på en och samma valör och årtal.

En annan orsak kan vara att stamparna från början monterats avvikande. Det normala för mynt från kronmyntsperioden är ju rättvänd stampställning eller 0 grader. Den avvikande monteringen kan vara en oavsiktlig felmontering eller en avsiktlig montering. I de fall som stamparna avsiktligt monterats i 180 graders stampställning kan man ju befara någon typ av provprägling. Detta förekommer ofta vid präglingen av en ny typ av serie. 10-kronan 1991, vriden 180 grader, är ju en märklig företeelse eftersom mynten dök upp lång tid efter 1991 och var tydligen väl samlade i ett parti, vilket i stor utsträckning hamnade hos en mynthandlare i Stockholm.

Hur ovanliga är då dessa mynt? Generellt gäller att de är tämligen ovanliga om man jämför med sällsynta varianter. En frekvensstudie på myntet med ett av de "vanligaste" felen, 2 öre 1948 vriden 90 grader, ger vid handen en upplaga på cirka 2%. Här gäller som på andra områden att "ju större dess bättre". Självt tycker jag att en avvikelse på mindre än 30 grader inte är värd att samla på, men om detta finns olika uppfattningar.

Förekomsten av detta fel över tid visar något märkliga mönster som förtjänar att omnämnas: Inga 50-öringar från 1875 och framåt är kända med denna avvikelse! I varje fall med minst 30 graders vridning! En annan underlighet är att denna typ av fel i stort sett upphörde under Gustav VI Adolfs myntning åren 1952–1971. Under dessa år präglades förmodligen minst en miljard mynt sammanlagt. Förklaringen till detta är troligen teknisk och har att göra med att stamparna i högre grad satt fast fixerade jämfört med tidigare perioder. Om man jämför med Oscar II såväl som med Gustav V är minst ett tjugotill trettiotal dylika fel noterade per regent. Däremot blev 1973 års mynt "drabbade" när det gäller såväl 1-kronan som 10- och 5-öringen. Dessa mynt är kända i några exemplar vardera.

I min ägo har jag undantagen som bekräftar regeln. Dels en ettöring från 1962 vriden 285 grader, dels en 25-öring 1967 vriden 210 grader. Dessa mynt är de enda jag hittills har sett av Gustav VI Adolfs mynt från nämnda period överhuvudtaget. Men kanske någon i läsekretsen har något liknande mynt?

Så här "i efterhand" måste man ju onekligen ge ett senkommet erkännande till Myntverkets kvalitetsansvariga för bristen på felande 50-öringar och dito avvikelser på mynt under åren 1952–1971. Dock lite tråkigt för oss specialsamlare.

Martin Wettmark

Svenska mynt på auktioner i New York

Den årliga *New York International Numismatic Convention* (NYINC) är USA:s mest prestigefyllda numismatiska begivenhet. NYINC nr 43 arrangerades på berömda Waldorf Astoria Hotel 3-11 januari i år. NYINC är inte bara en stor myntmässa utan inleder också myntauktionsåret med auktioner hos de stora amerikanska auktionsfirmorna.

På årets NYINC utbjöd Stack's-Bowers-Ponterio Stanley Aberdeens samling av svenska plåtmynt. Med hela 89 plåtar är detta en av de största samlingar plåtmynt som har utbjudits på offentlig auktion.

Stanley Aberdeen från California började samlas plåtmynt då firman Ponterio & Associates år 1990 sålde plåtmynt från vraket efter skeppet "Nicobar" som förliste 1783 utanför Sydafrika. Aberdeen utvidgade senare sin samling genom köp på auktioner i Europa med en känd svensk mynthandlare (Peter Österlund) som agent i Skandinavien. Objekten var ovanligt noggrant beskrivna på över 55 sidor i auktionskatalogen, och inte bara med de svulstiga adjektiven som är vanliga hos amerikanska auktionsfirmor.

Flera kända svenska mynthandlare hade rest över Atlanten för att personligen delta på auktionen. Svenska plåtmynt är en internationell attraktion och höga priser realiserades.

Högsta priset uppnådde Karl XII:s 8-schilling präglad i Wismar 1715 (SB 69, R) med proveniens från bland annat Gustaf Cavalli och Avesta Myntmuseum (\$17.625). De rara och intressanta plåtmynten från Wismar 1715 är skildrade i SNT 2005:5 av Torbjörn Sundquist och i Numismatiska Meddelanden XX (1913) av Carl Lundström.

Näst dyrast blev Karl XII:s rara 2-daler 1716 av kanonmetall (SM 201) som såldes för \$11.163. Karl XI:s sällsynta ½-daler 1683 (SM 321) klubbades för \$7.638, medan Karl X Gustavs daler 1658 (SM 54) och 1659

1. Karl XI. Stockholm. 1 dukat 1675.

2. Oscar I. 1 dukat 1844.

3. Erik XIV. Stockholm. 2 öre 1567.

(SM 55) inropades för \$5.288 och \$5.581. Karl XII:s 2-daler 1718 (SM 171) och Fredrik I:s Husådaler 1748 (SM 308) auktionerades för samma pris, \$4.406.

Heritage's NYINC-auktion 3037 inkluderade 27 svenska dukater och en ¼-dukat 1730. Auktionen supplerades med en internetauktion 3038 i Dallas med svagare exemplar, ¼-dukat 1730, 6-dukat och nio provmynt från Oscar I och Karl XV. Karl XI:s dukat 1675 (SM 22), graderad MS66, från NGC såldes för höga \$23.500 (bild 1).

Oscar I:s dukat 1844 (SM 7, XR) (ex B. Ahlström auktion 19 och Karl-Erik Schmitz) är ett av troligen endast fem kända exemplar i privat ägo och klubbades för \$10.575 (bild 2).

På auktion 3037 såldes också Erik XIV:s mycket sällsynta 2-öre 1567 (SM 34, R) från Eric P. Newman:s samling (se SNT 2014:4) (bild 3). Numismatikern Yngve Almer skrev i auktionskatalogen om Clas-Olof Al-

gårds silvermynt 1977 att "Erik XIV:s 2-ören tillhör de verkligt stora sällsyntheterna bland svenska 1500-talsmynt" och kände endast ett exemplar i privat ägo. Ahlströms Myntauktioner 52 från 1995 anger 3-5 exemplar i privata samlingar.

Sammanfattningsvis var NYINC en spännande numismatisk start på 2015 med svenska ögon. Möjligen reser flera till New York nästa januari?

Ottar Ertzeid

FOTO: HERITAGE, WWW.HA.COM.

Referenser

Herbert, J. & Tingström, B.: *The Plate Money Treasure of Nicobar. Plåtmyntskatten från Nicobar*. 1999.

SB = Ahlström, B. m.fl.: *Sveriges Besittningsmynt*. 1980.

SM = Ahlström, B. m.fl.: *Sveriges mynt 1521-1977*. 1976.

Sundquist, T.: Wismars plåtmynt 1715 – rariteter att se upp med. SNT 2005:6 s. 132-138.

PRESSKLIPP 1880

Hellre döden dö ...

Nyligen dog i Paris en gammal blomstermålare Tremblay, som en gång i tiden hade stort anseende, men sedan kom ur modet och tillbragte sina sista år i stor nöd.

Då man på flere dagar icke hade sett honom, lät värden spränga dörren till hans rum, och han fanns då död i sängen. Den tillkallade polis-tjenstemannen fann då, under det han sökte efter papper, som kunde lemna upplysning om hans släktskapsförhållanden, en låda, som var fylld till randen med guldmynt, till större delen från Napoleon I:s och Ludvig XVIII:s tid.

Den gamle målaren hade slagit sig på numismatiken, och hellre än att göra sig af med något exemplar af sin samling underkastade han sig de största umbäranden.

Notis i okänd tidning 1880

MYNTAUKTIONER

I SVERIGE AB

INLÄMNING TILL AUKTION 16

**Vi tar nu emot inlämningar till auktion 16,
som avhålls i Stockholm den 18-19 september.**

Myntauktioner i Sverige AB
Banérgatan 17 - 115 22 Stockholm
E-mail: info@myntauktioner.se - Telefon: 08-410 465 65
www.myntauktioner.se

NORDISK NUMISMATISK ÅRSSKRIFT – Ny serie

Nordisk Numismatisk Årsskrift. Ny serie, 1. Red.: Jørgen Steen Jensen. Köpenhamn 2015. Antal sidor: 305. Illustrerad. Tryckeri: Narayana Press. ISSN 0078-107X.

EN NY UTGÅVA AV Nordisk Numismatisk Årsskrift (NNÅ) har utkommit. Redaktören för denna bok, Jørgen Steen Jensen, har genom omsorgsfullt arbete satt samman en spännande volym med mycket blandat innehåll som kronologiskt och geografiskt sträcker sig från denarer präglade i Alexandria före Kristus till 1900-talets myntsamlade i Skandinavien. Författarna är från Danmark, Norge, Sverige, Finland samt Polen.*

Volymen är den första i en ny serie. Anledningen är att när publikationen började utges 1936 utkom ett nummer per år, men sedan 1970-talet har utgivningstakten sänkts. Det råder inget tvivel om att NNÅ även fortsättningsvis kommer att vara ett viktigt organ för nordisk numismatik och att utgivningen därför ska fortsätta. Däremot har det framstått som allt orimligare att behålla den gamla kronologiska årsindelningen.

Tidigare läsare av NNÅ kommer att känna igen formatet. Omslagets gula färg med röd och svart skrift som infördes på 1970-talet har bevarats och känns fortfarande modern. En nyhet i bokens layout är emellertid att bilderna numera är i färg, vilket lättar upp intrycket.

Innehållet i denna volym

Erik Christiansen: Mission completed [om denarer från Alexandria].

Jens Christian Moesgaard med medverkan av Kirsten Hougaard: Freerslevskatten. Nogle betragtninger over møntomløbet på Sjælland o. 1065/1070 (The Freerslev hoard. Some thoughts about the coin circulation in Zealand c. 1065/1070).

Jørgen Steen Jensen med medverkan av Hendrik Mäkel: Norske, engelske, tyske og schweiziske mønter i skattefundet fra Lundby Krat 1980 (Norwegian, English, German and Swiss coins in the hoard from the wood of Lundby 1980).

Jens Christian Moesgaard: Datering af mønterne fra voldstedet Kjærsgård ved Odder – og en vurdering af tre nylige værker om “borgerkrigsmønter” (The date of the early 14th century coins from the Kjærsgård mound near Odder, Eastern Jutland, and a discussion of three recent contributions to the study of Danish ‘civil war coins’).

Cecilia von Heijne: Ett ovanligt trettionhundratalsfynd från kvarteret Tranan i Malmö (An unusual hoard from the 14th century, Malmö).

Stanislaw Suchodolski: Den senmiddelalderlige guldskat og koggen fra Vejby strand, Nordsjælland (The late medieval gold hoard in the cog from Vejby, Northern Zealand).

Svein H. Gullbekk: Pengestrømmer i Nord-Europa på 1500-, 1600- og det tidlige 1700-tallet (Flows of currency in Northern Europe in the 16th, 17th and 18th centuries).

Frida Ehrnsten: Mynten i Finlands kyrkor (Church finds in Finland).

Tuukka Talvio: Sankt Henrik på mynt (St Henry's coins).

Michael Märcher: Fra møntmesterens skrivebord. Møntmester G.W. Svendsens notater og studierejse i Tyskland 1836. Kilder til møntteknologi og møntproduktion i 1800-tallet (From the mint master's desk. Mint master G.W. Svendsen's notes and study tour to Germany in 1836. Sources for minting technology and coin production in the 19th century).

Ian Wiséhn: Något om kontakterna mellan godsägaren Ernst Julius Kieler och Kungl. Myntkabinetet – långa brev och litet resultat (Ernst Kieler's Livonian coins and The Royal Coin Cabinet, Stockholm, letters and acquisitions 1934-39).

Boken kostar 250 kr och finns att köpa i Kungl. Myntkabinetets museibutik och genom Svenska Numismatiska Föreningen (info@numismatik.se). Porto tillkommer.

Kommande volym

Nästa nummer av NNÅ planeras att utkomma år 2017, lite drygt åttio år efter seriens första utgåva 1936.

Nordisk Numismatisk Årsskrift, Ny serie 2, kommer att baseras på en konferens om “Early Medieval Imitative Coinages” som arrangeras på Kungl. Myntkabinetet hösten 2015. Redaktör för volym 2 i den nya serien är Cecilia von Heijne.

För mer information, kontakta:
cecilia.vonheijne@myntkabinetet.se

Cecilia von Heijne

* Redaktionskommitten för NNÅ:

Svein H. Gullbekk, Oslo, Cecilia von Heijne, Stockholm, Kenneth Jonsson, Stockholm, Håkon Roland, Oslo, Tuukka Talvio, Helsingfors, Jørgen Steen Jensen, Köpenhamn.

Sten Olof Andersson 1957–2015.
FOTO: LARS FÖRSLUND.

Sten Olof Andersson 1957–2015

I slutet av februari i år nådde oss budskapet att Sten Olof Andersson i Nyköping plötsligt hade avlidit i en ålder av nästan 58 år.

För mig, och många andra samlarvänner, är det med bestörtning och chock vi möttes av meddelandet. Sten Olof verkade alltid frisk och pigg och inget tydde på att livet höll på att rinna ut. Jag hade som vanligt bestämt träff med Sten Olof på Stockholms central för att besöka Myntmässan i Stockholm. Nu fick jag beskedet att han inte skulle komma.

Sten Olof har för många mäss- och auktionsdeltagare varit någon som alltid varit närvarande. Förr alltid klädd i sin kraftigt gula skjorta som han kallade mässskjortan. — ”Då ser de som vill träffa mig att jag är här” brukade han säga. Senare bytte han ut den gula skjortan mot en T-shirt med en av Fredriks 8-albusmynt tryckt på både bröst och rygg. Då sa han i stället: — ”Så ser folk att jag är intresserad av Hessen-Kassel och jag kan få kontakt med andra som också är det.”

Sten Olof var en verklig samlare. Många känner honom som kopparmyntssamlaren av 2 ÖR SM från Fredrik och Adolf Fredrik, dubbelslantarna. Men han hade som så många börjat med modernare mynt och har haft, och hade kvar, många fina samlingar inom skilda områden.

MISAB sålde häromåret hans fina samling av ryska 5-kopekmynt. Sten Olof tyckte att samlingen hade nått så långt det gick. Någon eller några varianter avseende myntort saknades och de var i princip omöjliga att få tag på ens på sikt. Därför sålde han för att satsa på sitt nya stora område Hessen-

Kassel. Främst tiden då Fredrik I av Sverige var lantgreve men även tiden runt omkring. Sten Olof visste att han gav sig in på ett väldigt lite omskrivet myntområde vilket glädde honom. Att försöka få fram vilka typer och varianter som präglats olika år var bland det roligaste han visste. Minns när han för några år sedan funnit en kronpuns från Fredrik på en 4 Heller av senare årtal av annan lantgreve och Sten Olof var lycklig över fyndet. Som en riktig samlare ska vara.

Sten Olof hade också en väldigt spännande samling av 1-skillingar 1802–1805. Han hade lyckats finna exemplar av 1 skilling 1802 och 1805 på 2 ÖR SM med synligt underliggande årtal av alla årtal 1743–1777. För 1803 saknades fortfarande några årtal. Många underliggande mynt finns också med varianter synliga som till exempel 1764 punkt före V och 1763 V på R. En oerhört speciell samling som jag inte vet någon motsvarighet till.

Det finns mycket mer att säga om Sten Olofs myntsamlingar men jag stannar här. Sten Olof samlade också på annat, till exempel 1950-talets filmstjärnebilder, kallade ”filmisar” på tiden det begav sig. För oss som inte kan området så var det spännande att höra honom berätta om olika utgivningsserier och annat i ämnet. Även äldre serietidningar samlade han på.

Sten Olof visade med sitt samlande också hur mycket kul man kan ha och hur långt man kan nå i sitt myntsamlande även om man är en vanlig löntagare med begränsad inkomst. Ville han ha ett mynt så kunde han prioritera det och sälja av andra för att kunna genomföra en affär. Ett viktigt föredöme för många unga samlare som inte heller kan avsätta hur mycket pengar som helst till mynt.

Sten-Olof var en mycket kunnig samlare och numismatiker med stor social förmåga och med ett fantastiskt positivt humör. Han älskade att ta fisketurer med båten. Att dela några öl i Helsingborg i samband med Frimynt eller i Stockholm när det var auktioner har alltid varit trevligt, lärorikt, roligt och aldrig långtråkigt.

I vår blir det inte någon fisketur för Sten Olof. Det blir ingen resa till Frimynt i Helsingborg. Det blev en annan resa i stället. Vi är många som kommer att sakna Sten Olof!

Lagge Ekström

Gabriel Hildebrand med hustrun Agneta på högtidsdagen 20 mars 2015.
FOTO: EVA RAMBERG.

Antikvarisk medalj till Gabriel Hildebrand

Gabriel Hildebrand, född 1948, har av Kungl. Vitterhetsakademien tilldelats dess *Antikvariska medalj i silver* för sina ”utomordentliga insatser i att fullfölja Riksantikvarieämbetets och Statens Historiska Museers fotografiska tradition”.

Belöningen överlämnades av Akademiens 1:e hedersledamot H. K. H. Kronprinsessan Victoria vid Kungl. Vitterhetsakademiens årshögtid den 20 mars 2015 i Riddarhusallen.

I numismatiska kretsar är Gabriel mest känd för sina förtämliga mynt- och medaljbilder och otaliga är de foton som publicerats i *Svensk Numismatisk Tidskrift* genom åren. Men han är en mycket mångsidig fotograf, inte bara av mynt och medaljer, kyrkliga interiörer, målningar och textilier hör också till hans specialiteter.

Den 24 april fyllde Gabriel 67 år. Han avtackades på Kungl. Myntkabinettet den 26 mars och går nu i pension.

I majnumret av SNT 2008 sid. 87, på hans 60-årsdag, intervjuades Gabriel och berättade om sig själv. Läs gärna artikeln, den finns också som pdf på SNF:s och KMK:s hemsidor.

Även Riksantikvarieämbetets fotograf, Bengt A. Lundberg, erhöll silvermedalj vid samma tillfälle.

MGL

Litteratur till försäljning hos Svenska Numismatiska Föreningen

Numismatiska Meddelanden (NM)

Hyckert-Lilienberg: *Minnespenningar över enskilda svenska män och kvinnor*. NM XVII.

1905, 1906, 1908, 1915. Även delvis nytryckt 1975. Komplet i 7 delar. 225 kr (250 kr)*

Numismatiska Meddelanden XXX. 1965. 30 kr (40 kr)

Ehrensvärd, U.: *Medaljgravören Erik Lindberg 1873–1966*. NM XXXII:1-2. 1974, 1988. 125 kr/st (170 kr/st)

Numismatiska Meddelanden XXXIII (Tillägnad Bengt Thordeman). 1983. 100 kr (150 kr)

Numismatiska Meddelanden XXXIV. 1983. 100 kr (150 kr)

Studies in Late Anglo-Saxon Coinage. NM XXXV. 1990. 150 kr (225 kr)

Nathorst-Böös, E. & Wiséhn, I.: *Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet*. NM XXXVI. 1987. 145 kr (190 kr)

Festskrift till Lars O. Lagerqvist. NM XXXVII. 1989. 50 kr (50 kr)

Florilegium Numismaticum. Studia in honorem U. Westermark edita. NM XXXVIII. 1992. 75 kr (75 kr)

Tingström, B.: *Avesta Myntmuseum*. NM XXXIX. 1995. 200 kr (250 kr)

Nulla dies sine linea. Festskrift till Ian Wiséhn. NM XLI. 2001. 200 kr (200 kr)

Hesse, B-O.: *Svensk Numismatisk Bibliografi intill år 1903*. NM XLII. 2004. 160 kr (160 kr)

Smärre skrifter

Gamby, E.: *Bland numismatiker. Minnen från 1920-, 1930- och 1940-talen*. Smärre skrifter 3. 1984. 25 kr (25 kr)

Wallén, L.: *Riksgälden. Den svenska statskulden 1697–1834*. Smärre skrifter 4. 1985. 25 kr (35 kr)

Widell, M.: *Militärpolletter*. Smärre skrifter 7. 1998. 100 kr (100 kr)

Lagerqvist, L. O. m.fl.: *Medaljer utgivna 1873-1998. Belöningar, fonder och stipendier. Hedersledamöter och korresponderande ledamöter. Stadgar*. Smärre skrifter 8. 1998. 50 kr (50 kr)

Lars O. Lagerqvists medaljfond. Smärre skrifter 9. 1999. 100 kr (100 kr)

Carl Snoilsky. *Skalden som samlade mynt och böcker*. Smärre skrifter 10. 2004. 50 kr (50 kr)

Elfver, F. (red.): *Johannes Loccenius. En skrift om en lärd man i 1600-talets Sverige*. Smärre skrifter 12. 2014. 100 kr (100 kr)

Törngren, S.: *Mitt liv i numismatikens underbara värld*. Smärre skrifter 13. 2010. 150 kr (150 kr)

Monografier

Rundberg, J.: *Den svenska örtugsmyntningen under Kristoffer av Bayern till Sten Sture den äldre, ca 1440 till 1470-talets slut. En stampstudie*. 2005. 250 kr (350 kr)

Rundberg, J.: *Den svenska örtugsmyntningen under Albrekt av Mecklenburg (1364–1389). En stampstudie*. 2011. 250 kr (350 kr)

Svensson, R.: *Renovatio Moneta. Brakteater och myntningspolitik i högmedeltidens Europa*. 2012. 250 kr (350 kr)

Andra utgåvor

Törngren, S.: *Kristinas ettöringar av koppar. Variantförteckning m.m.* 1991. 50 kr (50 kr)

Malmer, B.: *Den Svenska Mynthistorien. Vikingatiden ca 995–1030*. 2010. 350 kr (395 kr)

Larson, P. (red.): *Numismatiska axplock. En jubileumsbok. Myntklubben Skilling Banco 1969–2009*. 150 kr (150 kr)

Larson, P.: *Ryska droppar. Den ryska myntningen 1350–1700*. Kungl. Myntkabinettet. 2006. 50 kr (50 kr)

Ord med mening. Festskrift til Jørgen Steen Jensen 1. november 1998. 50 kr

Talvio, T.: *Förteckning över Antellska myntsamlingens svenska mynt. Kristina och Karl X Gustav 1632–1660*. 2009. 100 kr (100 kr)

Myrberg, N.: *Ett eget värde. Gotlands tidigaste myntning, ca 1140–1220*. 2008. 200 kr (200 kr)

Ekström, C. m.fl. (red.): *Samlad Glädje 2009*. Numismatiska klubben i Uppsala 1969–2009. 200 kr (200 kr)

Svensk Numismatisk Tidskrift (SNT)

Kompletta årgångar SNT 1994–2013. 100 kr / årgång; SNT 2010, 7 nummer. 50 kr

Register

Wiséhn, E.: *SNT. Register 1972–1982*. 1986. 45 kr; Wilén, A.: *SNT. Register 1983–1992*. 1994. 45 kr

Golabiewski, D.: *SNT. Register 1993–2002. Ämnes-, titel- och författarregister för hela perioden*. 2004. 50 kr (75 kr)

Holmberg, K. (red.): *Register över Numismatiska Meddelanden I-XL. Utgivna av SNF 1874–1995*. 1998. 50 kr (75 kr)

* Pris inom parentes gäller icke medlemmar i SNF. Ev. emballage och porto tillkommer.

Böckerna säljs direkt hos Svenska Numismatiska Föreningen på Banérgatan 17
För öppettider se redaktionsrutan i SNT
Böckerna kan också beställas: Tel.: 08-667 5598 eller e-post: info@numismatik.se

TILL SALU: MYNTHANDEL

Centralt belägen
Etablerad i Stockholm 1976

Varulager och inredning,
svenska och utländska mynt och sedlar
samt litteratur m.m. ingår

Tel.: 08 – 673 34 23
kl. 11⁰⁰ – 17⁰⁰ måndag – torsdag

Bli medlem i
**SVENSKA
NUMISMATISKA FÖRENINGEN**

Stiftad 1873

Arsavgiften är 250 kr.
Som medlem får Du SNT automatiskt!

Du kan också prenumerera på SNT
för endast 200 kr per år.
info@numismatik.se

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46
Box 5132 • 102 43 Stockholm
Tel. 08 – 662 62 61
Fax 08 – 661 62 13

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR
MEDALJER • ORDNR

Lagerlista över svenska personmedaljer
och numismatisk litteratur

www.nordlindsmynt.se

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08 – 411 08 07

Öppet: måndag – torsdag 11–13

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppge samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel. och fax 046 – 14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

Skarabé Mynt & Guld AB

köper och säljer

MYNT, SEDLAR
och MEDALJER

Föremål från antiken

Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 – 135 088
skarabe@telia.com – www.skarabe.eu
Öppet: Vardagar 10–18

Myntauktion

30 maj 2015

Frimärkshuset
Skandinavisk Filateli AB
Humlegårdsgatan 13, 114 46 STOCKHOLM

08-661 74 50
info@frimarkshuset.se
www.frimarkshuset.se

Strandbergs Mynthandel & Aktiesamlaren AB

Värderar, köper och säljer
mynt, ordnar, medaljer, aktiebrev,
sedlar, äldre handlingar m.m.

www.strandbergs-mynt.se

Arsenalsgatan 6 • Box 7377 • 103 91 Stockholm

Tel. 08 - 611 01 10 • Fax 08 - 611 32 95

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt Sedlar Medaljer
Ordnar Nålmärken

Öppettider:
Vardagar 10.00 - 18.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

AUKTIONER & MÄSSOR

- 2/5 Myntkompaniet, Stockholm, myntauktion
- 30/5 Historiska Värdepapper, Stockholm, auktion
- 30/5 Frimärkshuset, Stockholm myntauktion,
- 18-19/9 MISAB, Stockholm, myntauktion
- 14/11 Myntkompaniet, Stockholm, myntauktion

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av för närvarande 21 mynthandlare i flera olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

ANTIKBODEN

Kanikgatan 3
222 29 Lund
Tel. 046 - 12 99 00
per_flodberg@hotmail.com

BESO UR & ANTIK AB

Bertil Svensson
Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 - 13 94 84
besour@telia.com
www.besour.se

HAMRIN & SVAHN MYNT AB

Sjöberg 1
147 91 Grödinge
Tel. 08 - 732 66 86, 070 - 212 64 55
christian.hamrin@telia.com

H & J:S NUMISMATIK HB

Jimmy Häggqvist
Box 43
310 20 Knäred
jimmy@collectia.se

KARLSKRONA MYNTHANDEL AB

Hantverkaregatan 11
371 35 Karlskrona
Tel. 0455 - 813 73
lennart@mynt.nu
www.mynt.nu

RUNE LARSSON MYNTHANDEL

Stora Brogatan 14 / Box 98
503 06 Borås
Tel. 033 - 41 03 15

LUNDS MYNTHANDEL

Klostergatan 5
222 22 Lund
Tel. / fax 046 - 14 43 69
siv-gunnar@swipnet.se

J. MELIN MYNT

Koltrastvägen 23
370 24 Nätraby
Tel. 0455 - 155 99

HB MYNTINVEST CORONA

Ö. Storgatan 20
611 34 Nyköping
Tel. 0155 - 28 63 25
corona-coin@swipnet.se
www.coronamynt.se

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96 / Box 19 507
104 32 Stockholm
Tel. / fax 08 - 673 34 23

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46 / Box 5132
102 43 Stockholm
Tel. 08 - 662 62 61, fax 08 - 661 62 13
info@nordlindsmynt.se
www.nordlindsmynt.se

NILSSONS MYNTHANDEL

Box 12
896 21 Husum
Tel. 076 - 113 22 07
nilssonsmynthandel@hotmail.com

NUMIKON

Stefan Jonasson / Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. 031 - 20 81 11
ticalen@gmail.com

PECUNIA MM HB

Farinvägen 8
245 33 Staffanstorp
Tel. / fax 046 - 25 21 19
mattsson.g@telia.com

J. PEDERSEN MYNTHANDEL

Norra Strandgatan 30 / Box 1320
251 13 Helsingborg
Tel. / fax 042 - 12 25 28
pedersen.mynt@telia.com
www.jpetersen.se

SELINS MYNTHANDEL AB

Regeringsgatan 6 / Box 16 390
103 27 Stockholm
Tel. 08 - 411 50 81, fax 08 - 411 52 23
www.selinsmynthandel.se

SKARABÉ MYNT & GULD AB

Drottninggatan 10
411 14 Göteborg
Tel. / fax 031 - 13 50 88
skarabe@telia.com
www.skarabe.eu

STRANDBERGS MYNTHANDEL

& AKTIESAMLAREN AB
Arsenalsgatan 6 / Box 7377
103 91 Stockholm
Tel. 08 - 611 01 10, 611 58 20, fax 08 - 611 32 95
info@aktiesamlaren-bjb.se
www.aktiesamlaren.se
www.strandbergs-mynt.se

TAMCO NUMISMATICS

Box 6235
102 35 Stockholm
Tel. 070 - 631 58 09
tamco.num@telia.com

TICALEN MYNTHANDEL

Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. / fax 031 - 20 81 11
ticalen@gmail.com

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

Vasagatan 42
111 20 Stockholm
Tel. 08 - 411 08 07, fax 08 - 21 21 96
www.hwmynt.se

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Sjöberg 1 • 147 91 Grödinge • Tel. 08 - 732 66 86 • 070 - 212 64 55

www.mynt.nu/smf/mynthandlare.asp

MYNTAUKTION

i Stockholm lördag 14 november 2015

Ett urval mynt (inklusive köparprovision) som vi har sålt tidigare:

1 daler 1601
26.600:-

1 dukat 1814
25.400:-

1 riksdaler 1827
"TROYSKA ASS"
32.600:-

50 öre 1862
43.500:-

Norge.
1 speciedaler 1628
151.200:-

Norge.
2 kroner 1888
84.700:-

Danmark.
1 speciedaler 1704
47.100:-

Kina.
Hupeh Prov. tael30 (1904)
67.700:-

Ryssland.
1 rubel 1913 Proof
266.200:-

Bättre mynt och hela samlingar mottages till höstens myntauktion.

Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom mer än 20.000 kunder i Sverige och utlandet ser varje auktion via vår hemsida och katalogen.

Kontakta oss för en förutsättningslös diskussion!

MYNTKOMPANIET

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17
Fax: 08-643 22 38

E-post: coins@philea.se
www.myntkompaniet.se

